

„Соціально-педагогічні методи в педагогічній спадщині В.О.Сухомлинського”. Консультаційно-методичний центр забезпечував роботу соціальної служби, розробляючи творчі програми „Україна – наш спільний дім”; „Демократія та демократична держава сьогодні”. Провідні ідеї В.О.Сухомлинського покладені в основу розробленого нами спецкурсу для майбутніх учителів початкових класів „Основи соціально-педагогічної діяльності”.

Нові соціокультурні умови потребують нових форм соціально-педагогічної та виховної роботи, особистісно розвивальна спрямованість якої може бути збагачена здобутками педагога-дослідника, що заклав основи філософської педагогіки. У сучасних умовах школа постає як соціально-педагогічна система, що об'єднує та інтегрує виховні зусилля педагогів, батьків, громадськості. Соціально-педагогічна діяльність вчителя початкової школи зорієнтована на своєчасний вияв проблем у розвитку й соціалізації, запобігання та забезпечення профілактики різних негативних явищ (морального, фізичного, соціального плану), відхилень у поведінці дітей, розв'язання оздоровчо-виховних завдань та педагогізацію мікросередовища. Змінюються наукові парадигми, практичні підходи й методи, а ідеї педагога-гуманіста В.О.Сухомлинського, який виступив продовжувачем найкращих традицій світової та вітчизняної педагогіки, залишаються актуальними завжди. Педагогічна спадщина Василя Олександровича належить не тільки до культурно-історичних надбань, а залишається джерелом для подальших досліджень у розв'язанні проблем та пошуку найпродуктивніших моделей соціалізації, виховання і розвитку дітей.

Список використаних джерел та літератури:

1. Бех І. Д. Виховання особистості : підруч. / І. Д. Бех. – К. : Либідь, 2008. – 848 с.
2. Лавриченко Н. М. Педагогіка соціалізації: європейські абрисы / Н. М. Лавриченко. – К., 2000. – 328 с.
3. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : у 5-ти т. / В. О. Сухомлинський. – К., 1976–1977.
4. Сухомлинський В. О. Батьківська педагогіка / В. О. Сухомлинський. – К., 1978. – 262 с.
5. Стратегії реформування освіти в Україні: рекомендації з освітньої політики. – К. : К.І.С, 2003. – 296 с.

Анотація

С.А.Литвиненко

Социально-педагогическая подготовка будущих учителей начальных классов: творческое осмысление наследия В.А.Сухомлинского

Статья посвящена проблеме социально-педагогической подготовки учителя начальных классов на основе использования новаторского опыта научно-педагогической деятельности В.Сухомлинского, направленной на объединение усилий школы, семьи и общественности по созданию оптимальных условий для успешного развития и социализации детей.

Ключевые слова: подготовка будущих учителей начальных классов, социально-педагогическая деятельность учителя начальных классов, социализация и воспитание личности, функции социально-педагогической деятельности.

Summary

S.A.Lytvynenko

Social-Pedagogical Preparation of Future Elementary School Teachers: the Creative Interpretation Heritage of V.O.Sukhomlyns'kyi

Article is devoted to the social-pedagogical training of primary school teachers using the innovative practice research and teaching V.O.Sukhomlyns'kyi; aimed for schools, families and community unification; to create optimal conditions for the successful development and children's socialization.

Keywords: training future primary school teachers, primary school teacher's social-pedagogical activities, individual's socialization and education, social functions and educational activities.

Дата надходження статті:

„30” серпня 2011 р.

УДК 373.21

Т.А.ЛІСОВСЬКА,

кандидат педагогічних наук

(м.Миколаїв)

Використання ідей В.О.Сухомлинського в музичному вихованні старших дошкільників

У статті розглядається сутність поняття „музичне виховання”, трактування означеного феномена вченими; подано аналіз поглядів, ідей В. О. Сухомлинського на гармонійний розвиток і музичне виховання особистості у вимірі сьогодення.

Ключові слова: музичне виховання, старший дошкільник, гармонійний розвиток, особистість, творчість.

Постановка проблеми в загальному вигляді... Процес модернізації системи дошкільної освіти передбачає розв'язання стратегічного завдання – створення розвивальних умов для відповідального самовизначення особистості, яка зростає, її реалізації в різних формах активності, позиції „Я у Світі” як системи ціннісних ставлень до природи, культури, людей, власного „Я” [1]. У

цьому аспекті особливого значення набуває проблема самовираження дитини, розвитку її творчості в різних видах діяльності, в музичній у тому числі.

Аналіз досліджень і публікацій... У роботах А. Богущ, Н. Гавриш, О. Дронової, О. Кононко, В. Мухіної підкреслено, що дитинство дає всім унікальний шанс творити, фантазувати, реалізувати себе. Мистецтво, у всіх його формах, є „моделлю” світу та зразком художньо-творчої активності людини в ньому (М. Бердяєв, Ю. Бореv, Г. Гегель, Н. Дмітрієва, М. Каган, Л. Столович та ін.). У такому векторі здатна сприймати і розуміти музичне мистецтво дитина-дошкільник.

Історія педагогічного досвіду засвідчує, що музичному вихованню належить особливе місце в духовному, естетичному, загальному культурному розвитку дитини. Вплив музики на розвиток духовної сфери особистості доведено в дослідженнях Л. Виготського, А. Готсдінера, Б. Теплова. Проблеми розвитку музичного сприймання дитини, засобів педагогічного впливу на формування основ її музичної культури і грамотності, зміст, методи та форми музичного виховання дітей розглянуто в працях О. Апраксіної, Д. Кабалевського, А. Кенеман, О. Радиної, В. Шацької, С. Шоломович та ін. Загальні засади музичного виховання дітей старшого дошкільного віку в умовах дошкільного навчального закладу висвітлено в працях О. Барабаш, Н. Ветлугіної, Л. Костюхіної, О. Кульчицької, С. Науменко, С. Нечай, А. Шевчук, С. Якимчук та ін.

У розв'язання проблем щодо музичного виховання дітей надзвичайно важливого значення набувають педагогічні ідеї видатного українського вченого, педагога Василя Олександровича Сухомлинського. Музичне виховання педагог розглядав у тісному зв'язку з вихованням громадянина – моральним, розумовим, естетичним. Найвищу мету музичного виховання підростаючого покоління важко обґрунтувати точніше і простіше, як це зробив Василь Олександрович: „Музичне виховання – це не виховання музиканта, а насамперед виховання людини” [8, с. 63].

Формулювання цілей статті... Мета статті – проаналізувати педагогічні ідеї Василя Олександровича Сухомлинського щодо музичного виховання дітей старшого дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу... Встановлено, що музичне виховання пройшло довгий та інтенсивний шлях розвитку. Постійно еволюціонуючи, чітко реагуючи на естетичні запити суспільства, зміст музичного виховання і шляхи його здійснення змінювалися разом зі зміною поглядів на людину і її роль у суспільстві. Але незмінною упродовж досліджуваного історичного періоду була теза про визначальну роль музики у гармонійному розвитку особистості. Концепція музично-естетичного виховання базувалася на філософських ідеях добра, краси, духовності.

Так, у педагогічних словниках „музичне виховання” розглядається як: найважливіший із засобів формування естетичного досвіду особистості, здійснюється як у процесі сприймання (слухання) музики, так і в ході її виконання [5, с.329-330]; процес цілеспрямованого пізнання музики, розвиток музично-естетичних смаків людини, збагачення її музичної культури та здібностей. Музична діяльність розвиває любов до музики, вдосконалює здатність розуміти музичне мистецтво, співпереживати, сприймати його з естетичною насолодою. Засобами музичного виховання є музична освіта, практична музична діяльність, слухання музики. У музичному вихованні провідна роль належить педагогічному процесові, велике значення має вплив середовища, музичне оточення в родині. Музичне виховання – галузь естетичного виховання; організований педагогічний процес, спрямований на виховання музичної культури, розвиток музичних здібностей дітей з метою становлення творчої особистості дитини. Завдання музичного виховання – навчити дитину любити і розуміти музику, розвивати її музичний слух і смак, музичні здібності, прищепити найпростіші виконавські навички (спів, музикування) [2, с.178]. Поняття „музичне виховання” розкривається у педагогічній енциклопедії: „музичне виховання – це цілеспрямований та систематичний розвиток музичних здібностей дітей, виховання емоційної чутливості до музики, здібність розуміти та глибоко переживати її зміст” [4, с.110].

Н. Фоломеева зауважує, що поняття „музичне виховання” перебуває у співвідношеннях дуже чіткої логічної субординації з поняттям „виховання”. Ці відносини настільки виражені, що їх можна визначити як ієрархію. Логічні зв'язки між ними складають систему, де поняття „виховання” виявляється найбільш загальним, всеохоплюючим, метасистемним; а поняття „музичне виховання” виявляється субсистемою третього підрівня.

За І. Ананіч, музичне виховання у дитячих навчальних закладах у широкому розумінні цього поняття включає елементи навчання та музичної освіти, їх взаємодія та тісний взаємозв'язок забезпечують всебічний музичний розвиток дітей. Започатковуючи музичне виховання дитини, ми повинні пам'ятати, що світ музичних звуків – це та особлива стихія, в яку занурювати дитину потрібно непомітно і радісно, а не вштовхувати її насильно, називаючи це – „вчити музики”.... Потрібно зачарувати дитину музикою, як цікавою казкою, що не має кінця. Василь Олександрович Сухомлинський був одним з перших українських педагогів, який комплексно

вивчав та масштабно впроваджував засоби мистецтва у естетичному розвитку дітей всіх вікових груп. Він писав, що одним із засобів гармонійного розвитку особистості, формування її культури є музика. Вона збуджує думки і почуття, викликає натхнення і насолоду, збагачує духовний світ людини, адже „музика – це джерело думки..., музика – це найсприятливіший фон, на якому виникає духовна спільність вихователя і дітей [6, с.66]. Багаторічний досвід роботи в освітній галузі переконав народного вчителя в тому, що успішно навчати та виховувати дітей не можливо без любові до кожної дитини. Висловлюючись з даної проблеми В. Сухомлинський казав: „Педагог без любові до дитини – це все одно, що співець без голосу, музикант без слуху, живописець без відчуття кольору” [7]. Процес музичного виховання Сухомлинський тісно пов’язував із вихованням почуттів, емоційного світу дітей. Василь Олександрович вважав, що виховання емоцій є не вузьким завданням, а еством усього виховного процесу, становлення морального обличчя людини. Серед засобів впливу на юне серце важливе місце педагог надав музиці, тому що її виключна емоційна насиченість, діючи на людину, доторкується до всіх сторін духовного життя. У своїй педагогічній діяльності Сухомлинський завжди пов’язував музику (в широкому та багатогранному розумінні) з життям. Вважав, що цей зв’язок – необхідна умова для активного сприймання музики. Саме такі переконання спрямовували педагога в залученні дітей до музики про природу. За його рекомендаціями, перед знайомством дітей із програмними музичними творами необхідно дати їм можливість відчутти віч-на-віч чарівну музику природи „...яка є найважливішим джерелом емоційного забарвлення слова, ключем до розуміння і переживання краси мелодії” [8, с.188]. Сприймання музики має свої специфічні особливості, перша з них – емоціональність. Людина, яка уважно слухає музичний твір, не залишається байдужою, під впливом прослуханого в неї виникають певні настрої, почуття. Як відзначає Б. Теплов, музика – емоціональне пізнання. Цим підкреслюється не тільки емоціональність, а й пізнавальна функція музичного сприймання, яка не вичерпується емоціями. Якщо слухач емоційно реагує на музичний твір, але не помічає змін у мелодії, ритмі, динаміці, то його сприймання – поверхове. Щоб воно було повноцінним, треба сприймати звукову тканину твору [3, с.8]. Взаємозв’язок сприймання музичних творів і різних видів музичної діяльності полягає у взаємному впливові одного процесу на другий. Це пояснюється тим, що музичний твір пробуджує в людини глибокі почуття, які активізують творчу уяву і стають спонукою до музичної діяльності під впливом вражень від сприйнятого. Отже, чим більш глибокими виявляються переживання від сприйнятого, тим значнішим є вплив мистецтва на психіку людини, тим сильнішим виявляється поштовх її до активної музичної діяльності. У сучасній теорії і методиці музичного виховання дошкільників музична діяльність включає сприймання музики, різноманітну за змістом, різних жанрів, різних стилів і епох; виконавство (співи, гра на музичних інструментах і музично-ритмічні рухи); творчість (пісенна, танцювальна та ігрова, музикування на інструментах) і музично-освітня діяльність (повідомлення відомостей загального характеру про музику і спеціальні знання про способи виконавства); музично-ігрова діяльність (театралізовані музичні ігри, ігри зі співом, музично-дидактичні ігри, музично-ритмічні ігри). Кожен вид музичної діяльності, який має свої особливості, передбачає оволодіння дітьми тими способами діяльності, без яких вона нездійснена, і здійснює специфічний вплив на музичний розвиток дошкільників. Залучаючи дитину до музично-образного втілення в різних видах музичної діяльності, ми звертаємо увагу на те, що в пісні можна передати різноманітність почуттів, в грі – образи персонажів, діючи з музичними іграшками, зобразити таке звучання, яке буде нагадувати певні життєві ситуації. Таким чином, перед дитиною розкривається образний бік музичного мистецтва, і вона сама включається в безпосередню діяльність, оволодіває різноманітними інтонаціями, використовує дитячі музичні інструменти, рухається під музику, засвоює доступні їй способи втілення найпростіших музичних образів. Василь Олександрович Сухомлинський вважав, що повноціннішим є сприймання музичного твору з використанням „природного фону”, тобто музики природи. „Людина стала людиною, коли почула шелест листя і пісню коника, дзюрчання весняного струмка і дзвін срібних дзвіночків жайворонка в бездонному літньому небі, шелест сніжинок і завивання завірюхи за вікном, ласкавий плескіт хвилі й урочисту тишу ночі – почула і, затамувавши подих, слухала сотні і тисячі років чудову музику життя. Умій і ти слухати цю музику, умій милуватись красою” [9, с.370]. Василь Олександрович дуже часто пропонував своїм вихованцям мандрівки у „світ краси”. Мета цього засобу полягала у створенні певних умов для сприймання неповторної краси навколишнього світу. Педагог вказував, що дитяча душа однаково чутлива і до рідного слова, і до краси природи, і до музичної мелодії. Донесені в ранньому дитинстві до серця маленької людини багатогранні відтінки людських почуттів, зможуть підняти її на такий щабель культури, якого вона не досягне ніякими іншими засобами і в інші періоди життя. У роки дитинства, особливо важливо, щоб дитина знайшла, відчула, усвідомила в собі красу, пережила захоплення красивим, людським у самій собі. Не кожному вдається сказати про музику так коротко та красиво, як сказав

В. Сухомлинський: „Слово ніколи не може до кінця пояснити всю глибину музики, але без слова не можна наблизитися до цієї найтоншої сфери пізнання почуттів” [8, с.554]. Сучасному педагогу необхідно майстерно володіти словом як найважливішим носієм інформації: від вихователя до вихованця, щоб навчити дітей розуміти музику. Ці твердження Сухомлинського підказують педагогу, як зробити вплив музики на дитячі серця плідним. Від особистості педагога, його методів, підкреслює він, залежить дуже багато в освітньо-виховному процесі. Василь Олександрович Сухомлинський висловив думку, що кожна людина талановита і завдання педагога полягає в тому, щоб знайти „ізіюмінку” в кожній дитині. Він підкреслював, що для успішного навчання дітей необхідно насамперед знати кожну дитину. А тому слід уважно, вдумливо вивчати її. У Павлівській сільській школі В. Сухомлинський, разом з іншими педагогами, починав працювати з шестирічними дітьми за рік до вступу їх до школи. „Рік, що передувє навчанню за партою, – писав він, – був необхідним для того, щоб добре взнати кожну дитину, глибоко вивчити індивідуальні особливості її сприймання, мислення, розумової праці. Перш ніж давати знання, потрібно навчити думати, сприймати, спостерігати. Потрібно також добре знати індивідуальні особливості здоров'я кожної дитини [7, с.14]. Шлях вивчення індивідуальних особливостей дитини, на думку В. Сухомлинського, потрібно розпочинати з її сім'ї, одночасно підкреслюючи необхідність педагогічної просвіти батьків: „За-моїм глибоким переконанням, педагогіка повинна стати наукою для всіх...” [6, с.32].

У педагогічних поглядах В. Сухомлинського головним було виховання справжньої людини, високодуховної, з витонченим внутрішнім духовним світом. Учений-педагог своєю педагогічною діяльністю довів значення емоційного, естетичного сприйняття навколишнього середовища, краси природи, творів мистецтва у процесі формування та становлення особистості. Він наголошує, що дитина розвиває свої духовні сили таким шляхом: музика – уява – фантазія – казка – творчість. Музична творчість активізує фантазію дитини, сприяє досягненню самостійно поставленого завдання, пошуку форм для втілення свого задуму, сприяє навчанню, кращому засвоєнню пісень, танців, ігор, хороводів. Діти старшого дошкільного віку спроможні самостійно складати невеличку партитуру для оркестру: після прослуховування п'єси, пропонують окремі фрагменти виконувати на тих чи тих музичних інструментах, проявляють свою індивідуальність достатньо яскраво. Дитяча музична творчість припускає наявність музичних здібностей, знань та вмінь. Важливу роль у цьому процесі відіграє уява, інтуїція, котрі К. Станіславський назвав „надсвідомістю”. Як відомо, у процесі музичної творчості бере активну участь і образне мислення. Творчі імпрровізації збагачують процес навчання: проблемні ситуації сприяють закріпленню і вільному застосуванню засвоєного. Діти старшого дошкільного віку охоче імпрровізують пісні, придумують свою мелодію на заданий текст. Вони здатні створювати мелодії різного характеру: веселі, спокійні, маршоподібні. Відзначимо, що всі завдання і вправи повинні проводитись в ігровій формі, щоб діти не відчували ніякого насильства з боку педагога, почували себе вільно і були задоволені своїми результатами. Музика розвиває дитину розумово, а також розвиває її емоційну сферу. Характеризуючи музичну діяльність, її види, призначення, зміст кожного виду, доречно було б підкреслити багатогранні взаємозв'язки, які встановлюються між ними і дозволяють вирішувати загальні завдання естетичного виховання і розвитку дитини.

Висновки... Відтак, музична діяльність дітей дошкільного віку – це специфічний вид діяльності, пов'язаний із сприйманням, розумінням і відтворенням змісту музичних творів у різних видах музичної діяльності (слухання, співи, музично-ритмічні рухи, гра на дитячих музичних інструментах). Переосмислення та перетворення загально прийнятих методів, всебічне опрацювання цілих систем музичного виховання – це той напрямок, яким йдуть сьогодні педагоги-музиканти, прагнучи зробити надбанням кожної дитини світову музичну культуру. Важливою ланкою всієї системи виховання, вважав В.О. Сухомлинський, є музичне виховання.

Ідеї В.О. Сухомлинського в музичному вихованні дітей старшого дошкільного віку в освітньо-виховному процесі не втратили своєї практичної значущості у наші дні. Їх розумне використання з урахуванням усіх змін, що відбуваються у суспільстві, дозволить підвищити методичну грамотність вихователя та удосконалювати якість підготовки тих, хто готується до самостійної професійної праці педагога в умовах університетської освіти.

Список використаних джерел та літератури:

1. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку „Я у Світі” / М-во освіти і науки України ; Акад. пед. наук України ; наук. ред. та упоряд. О. Л. Кононко. – К. : Світич, 2008. – 430 с.
2. Дошкольное образование. Словарь терминов / [сост. Виноградова Н. А. и др.] – М. : Айрис-пресс, 2005. – 400 с.
3. Методика музичного виховання в дитячому садку / за ред. С. М. Шоломович. – К., 1974. – 192 с.
4. Основы эстетического воспитания / под ред. А. К. Дремова. – М. : Высшая школа, 1975. – 327 с.
5. Педагогічний словник / [з ред. дійсного члена АПН України Ярмаченка М. Д.]. – К. : Педагогічна

думка, 2001. – 516 с.

6. Сухомлинский В. А. О воспитании / В. А. Сухомлинский. – М., 1985. – 400 с.
7. Сухомлинский В. А. Сердце отдаю детям / В. А. Сухомлинский. – К. : Рад. шк., 1981. – 382 с.
8. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : в 5 т. / В. О. Сухомлинський. – Т. 3. – К. : Рад. шк., 1977. – 553 с.
9. Сухомлинський В. О. Вибрані твори : в 5 т. / В. О. Сухомлинський. – Т. 4. – К. : Рад. шк., 1976. – 640 с.

Анотація

Т.А.Лисовская

Использование идей В.А.Сухомлинского в музыкальном воспитании старших дошкольников

В статье рассматривается сущность понятия „музыкальное воспитание”, трактовка указанного феномена учеными; представлен анализ взглядов, идей В. А. Сухомлинского на гармоничное развитие и музыкальное воспитание личности в современном измерении.

Ключевые слова: музыкальное воспитание, старший дошкольник, гармоничное развитие, личность, творчество.

Summary

T.A.Lisovska

Using the Ideas of V.O.Sukhomlyns'kyi Musical Education in Older Preschoolers

In the article the main idea of „music education”, the definition of this phenomenon by the scientists are considered; analysis of points and ideas of view of V.O.Sukhomlyns'kyi on the harmonious development and musical education of the person in the measurement of modern age is represented.

Keywords: music education, older preschoolers, harmonious development, personality, creativity.

Дата надходження статті:

„2” вересня 2011 р.

УДК 37.012

А.М.ЛУЦЮК,

*кандидат педагогічних наук, доцент
(м.Луцьк)*

Василь Сухомлинський про педагогічну майстерність учителя початкової школи

Представлено основні погляди всесвітньо відомого українського педагога-гуманіста В.О.Сухомлинського на вдосконалення педагогічної майстерності, а також технологія реалізації цієї проблеми у роботі вчителя.

Ключові слова: педагогічна майстерність, педагогічна культура, гуманізм, професіоналізм, технологія.

В умовах розбудови в Україні національної системи освіти школа „як колыска народу”, „колыска духу і культури народної” стає „святинею і надією народу”, а її вчитель – „головним скульптором” дитячої душі, першим світочем у житті школяра, який пробуджує потяг до знань, повагу до нації, культури, освіти. Тому й нині зразком високоефективного розв'язання згаданих завдань є науково-практична діяльність видатного педагога В. О. Сухомлинського. Його основні методологічні позиції: школа – це перш за все вчитель, особистість вчителя – наріжний камінь виховання, якому народ віряє своє майбутнє. У час оновлення національної школи місія вчителя у тому, щоб кожен учень усвідомлював себе як „громадянина, як хранителя духу народу, його ідей, його багатств і цінностей, його неминущої величі” [8, с.338].

Аналіз В. О. Сухомлинським власного педагогічного досвіду з питань професійної майстерності вчителя відображений ним у багатьох працях, насамперед у широковідомих книгах „Павлівська середня школа”, „Серце віддаю дітям”, „Розмова з молодим директором”, „Як виховати справжню людину”, „Сто порад учителям” – це скарбниця педагогічної майстерності вчителя. Дуже часто роздуми та судження видатного педагога з цієї проблеми вміщувалися на сторінках періодичних педагогічних видань. Так, у газеті „Кіровоградська правда” цій проблемі він присвятив одні із перших своїх статей: „Краща вчителька” (1948), „Майстерність” (1949), „Майбутні вчителі” (1950), „Моральне обличчя вчителя” (1954) та інші. У своїх працях педагог-гуманіст розкриває суть педагогічної майстерності, показує, в чому ж полягає романтика цієї професії, незважаючи на її труднощі і складності.

У „Павлівській середній школі” вражає діловитість, конкретність і достовірність будь-якої з рекомендацій, що їх дає педагог-гуманіст. Вельми продуктивним може бути педагогічне усвідомлення, адаптація методологічних та методичних надбань вчителів Павлівської середньої школи під керівництвом її директора В.О. Сухомлинського. Ми знаходимо у книзі окремий параграф під назвою „Допомога вчителю у удосконаленні педагогічної майстерності” [3, с.72-74], в